

Visuaalisen saimaannorppamme -konsertin tarinat

Yhteinen saimaannorppamme -hankkeessa tuotettiin **visuaalinen Saimaannorppamme -konsertti** kolmen toimijan kesken. Live-konsertit ovat kiertäneet Saimaan alueen kouluja, ja esiintymisiä on myös muissa tilaisuuksissa. Musiikillisesta puolesta tuotannossa vastaavat Rantasalmen A-puhallinorkesterin pienkoonpanot ”Hyle” ja ”Norppa”. Visuaalisen elementin eli luontokuvaesitykset musiikin taustalle on tuottanut Timo Seppäläinen / Vision Saimaa Photography. Musiikin lomassa kulkevat tarinat on tuotettu Metsähallituksen Luontopalveluissa.

Esitettävät kappaleet on orkestroitu n. 10–12 soittajan puhallinorkesterikokoonpanolle sopivaksi. Tekijänoikeussyistä live-esityksiä ei ole julkisesti saatavilla.

Musiikkiin sovitetut luontokuvaesitykset hankittiin käytettäväksi live-esitysten yhteydessä. Kuvien jatkokäyttöön Metsähallituksella ei ole oikeuksia.

Tuotannon ideana oli viedä saimaannorppaviestiä sinne, missä on tärkeä kuulijakunta, nouseva polvi, tulevaisuuden päättäjät. Soittajien ollessa pääosin lukiolaisia, esityksissä on mukana myös vertaiselementti; koululainen kertoo tarinoiden ja oman soittamisensa välityksellä saimaannorpan suojelun tärkeydestä toiselle koululaiselle. Tunne oli kokonaisuutta suunniteltaessa keskiössä. Musiikki ja kuvaesitykset rakennettiin niin, että niistä välittyisi tarinoiden ilmentämä tunnemaailma.

LUKU 1. UUSI KOTI

Kun jää vielä peitti alleen suuren osan Pohjois-Eurooppaa, matkasi norppa – Jäämeren täpläturkkinen asukas – vaellusviettinsä ohjaamana, jäänreunaa seuraillen, kohti tuntematonta. Hyiset vedet huuhtoivat jääseinämiä, niitä hitaasti hiuduttaen. Vähänpä tiesi tuo ”kalainen karhu” tuolloin, mitä se määränpäästä löytäisi.

Huomasiko se jossain vaiheessa, että sen maailma oli muuttunut? Suolainen valtameren vesi oli vaihtunut makeaksi. Norppa oli saapunut kapeaa väylää myöten Itämeren altaaseen, jossa tuolloin aaltoili **Baltian jääjärvi**. Mikäli se täällä mielisi elää, olisi sopeuduttava. **Pohjoisessa** järvi rajoittui **mannerjäähän, eteläpuolella äsken jään alta paljastuneisiin maa-alueisiin**. Aikojen saatossa, jään haperoksi hiutuessa, vesialue yhä laajeni ja uteliaan eläimen tutkittavaksi paljastui vuonoja, lahtia ja poukamia. Tulevaisuuden suuret järvetkin – Laatokka, Saimaa, Päijänne – olivat kaikki yhtä norpan asuttamaa vesiavaruutta.

→ Tunnemaailmassa on riehakkuutta ja uuden löytämistä. Utelias norppa löytöretkellään ihmettelee silmät pyöreinä uutta ympäristöä, koko maailma on avoinna norpan valloitettavaksi.

Musiikkina: **Leijonakuningas** - säv., san. Ellinoora Leikas / Janne Samuli Sirviö

LUKU 2. NAAPURUKSET

Saimaan alkuperäisasukas lie sukellellut täällä jo ennen meitä. Ensimmäiset ihmisetkin saapuivat varhain, massiivisen jääseinämän vielä siintäessä kaukaisuudessa. Vesien äärelle oli hyvä asettua asumaan, olivathan järvet anteliaita ruoka-aittoja. Ahdilta – hylkeenhahmoiselta vesien kuninkaalta – pyydettiin ”Annapa ve`en väkeä, veessä on väkeä paljo!” Ja antoihan Ahti, hylkeitäkin. Sillä onhan Ahti itse tiettävästi hylkeiden vanhin kantaisä. ”Hylehytty, rasvamytty, veen kaunoinen kalainen, veen Ahti armollinen”.

Hylkeet olivatkin tärkeä ravinnon ja tarve-esineiden raaka-aineen lähde muinaiselle metsästäjä-keräilijälle, joka kunnioitti saalistaan hyödyntämällä siitä kaiken. Liha, luu, rasva ja turkki olivat kaikki arvokkaita raaka-aineita, joiden turvin ankarissa luonnonoloissa oli mahdollista elää.

Leiritulien savut kohosivat Saimaan hiekkaisilta rantamilta, ikiaikainen kuikka huuteli alkukantaista säettään selkävesillä punakaulaisen serkkunsa kurakaakkurin kiljahdellessa läheisellä suolammella. Pyyntireissuilta palattiin kotiin sellaisen saaliin kanssa, mitä Ahti kulloinkin oli katsonut hyväksi antaa. Tuhansia vuosia oli saimaannorpan ja ihmisen yhteiselo sopusointuista ja elämän virrassa kuljettiin rinnan.

→ Tunnelma on seesteisen rauhallinen. Kaikki on hyvin, elämä soljuu verkkaisesti omilla urillaan.

Musiikkina: **Walzt**, säv., sov. Ilari Hylkilä

LUKU 3. LAINSUOJATON

Vuosisadat ja vuosituhannet kuuluivat. Saimaan rantojen asuttajien määrä kasvoi, pyyntivälineet kehittyivät ja lopulta norppa alettiin nähdä haittaeläimenä kalastuselinkeinolle. Tähän oli tultu 1800-luvun lopulla. Älykkäänä eläimenä norppa oli oppinut, että kalaverkoissa oli tarjolla katettu ruokapöytä ja tuon aikaiset verkot eivät hyljettä pidätelleet. Norpat söivät kalastajan leipää ja sotatila ymmärrettävästi julistettiin. Suomen suuriruhtinaskunnan kalastuksentarkastaja esitti, että Suomen kalastusyhdistys aloittaisi hävityssodan saukkoa vastaan ja työskentelisi myös hylkeen hävittämiseksi Saimaan vesistöä. Saimaannorpasta alettiin maksaa tapporahaa. Norppia on tuolloin ollut Saimaassa ehkäpä tuhatkunta.

Noihin aikoihin norpan metsästys ei ehkä ollut ennen tapporahaa enää kovinkaan aktiivista. Halutuin osa norpasta oli sen rasvakerros, josta keitettiin monikäyttöistä öljyä. Öljyä käytettiin niin veneiden kyllästämiseen kuin maalien valmistamiseenkin. Notkealla rasvalla käsiteltiin valjaat ja muut nahkatuotteet. Eläinten kaviot, utareet ja haavat hoidettiin samalla aineella ja ihmisten vaivoihinkin tuo ihmeaine yrteillä höystettynä kelpuutettiin. Tapporahan myötä metsästys vähitellen lisääntyi ja sodista palaaville miehille norpanpyynti oli hyvä lisätulojen lähde.

1950-luvulle tultaessa – vain 70 vuotta sitten – saimaannorppa oli käynyt niin harvalukuiseksi, että vuonna 1955 se rauhoitettiin.

→ Tunnelma muuttuu synkemmäksi. On huoli ja pelko saimaannorpan häviämisestä.

Musiikkina: **Mä annan sut pois** – säv. Lasse Kurki, san. Laura Närhi

LUKU 4. ALAMÄKI

Rauhoituspäätös tehtiin varmastikin viimeisillä hetkillä, mutta se ei tuonut kohennusta norppakantaan. Alamäki jatkui. Rauhoituspäätöksestä huolimatta norpan metsästys ei vielä täysin loppunut ja kuvaan astuivat uudet uhat. Saimaannorppa kohtasi monenlaisia vastoinkäymisiä.

Kalaverkot muuttuivat vahvemmiksi ja koituivat monen nuoren ja kokemattoman kuutin turmioksi.

Teollistumisen myötä vesistöihin päätyvät ympäristömyrkyt aiheuttivat ongelmia nekin. Puunjalostusteollisuudesta ja maaperästä peräisin olevalla elohopealla on ollut osuutensa norppakannan jyrkässä vähenemisessä.

Myös norpan pesintään liittyi ongelmia. Kun Saimaan vedenpinnan korkeutta vielä säädeltiin voimakkaasti talviaikaan tulvahuippujen tasaamiseksi, norpan pesät romahtivat ja isku kohdistui nimenomaan nuoriin hylkeisiin – vast´ikään syntyneisiin kuutteihin.

Kaiken keskellä olikin herätty saimaannorpan aktiiviseen suojelutarpeeseen. Kanta oli kutistunut – ja edelleen kutistumassa – hälyttävän pieneksi ja saimaannorppa oli sukupuuton partaalla. Vain 40 vuotta sitten Saimaan selillä sukelteli enää alle 200 norppaa.

Vuonna 1979 perustettiin saimaanhyljetyöryhmä ongelmia selvittämään ja suojelutoimia kehittämään. Oli selvää, että ilman apua saimaannorppa ei selviäisi. Miten asiat olivatkin voineet mennä näin pahasti pieleen! Oli alkamassa määrätietoinen työ, jonka tulokset nähtäisiin vasta paljon myöhemmin. Toivon liekki syttyi.

→ Tunteina ahdistusta ja kaaosta. Monet tekijät uhkaavat norpan olemassaoloa. Tulevaisuus näyttää lohduttomalta. Saimaanhyljetyöryhmän perustamisen ansiosta on toivoa. Loppuun duuri.

Musiikkina: **Muuttuva maaseutu** – säv. Anssi Tikanmäki

LUKU 5. NAPPISILMÄINEN NORPPA

Suloisesta ulkonäöstään huolimatta norppa eli hylje tai hyle kuuluu petoeläimiin. Se on erinomaisesti vesielementtiin sopeutunut nisäkäs, joka viettää suurimman osan ajastaan vedessä. Jopa uniaankin se katselee veden alla sukelluksissa. Ulkomuoto kertoo ilmiselvästi norpan liikkumistavasta. Vedessä se sukkuloi sulavasti, mutta könyää kömpelösti kuivalla maalla.

Kokonsa puolesta norppa vertautuu ihmiseen. Saimaan – ja samalla koko maailman – suurin saimaannorppa Viljo painoi yli 120 kiloa, mutta keskimääräisen norpan paino sijoittuu välille 50–90 kiloa. Vuodenaikaisvaihtelu on suurta. Norppa syö käytännössä yksinomaan kalaa. Tarpeelliset omega kolmosensa se saa moninkertaisesti tuhatkiloisesta vuosiannoksestaan, eli kalaa kuluu kolmisen kiloa päivässä!

Tietenkin se on myös mestarisukeltaja. Sen esiäidit ja -isät tottuivat sukeltamaan valtameressä. Saimaassa tokikaan tuota syvyysukeltamisen perimätietoa ja -taitoa ei tarvita, mutta tarvittaessa norpalta onnistuu parinkymmenen minuutin matkasukellus.

Saimaannorppa on yksi viidestä norpan **alalajista**, se ei siis ole oma lajinsa. Serkkuja sillä on Laatokassa, Itämeressä, Jäämeressä ja Tyynessämeressä.

→ Iloa, onnea ja positiivisuutta norpan olemassaolosta.

Musiikkina: **Happy** – säv., san. Pharrell Williams

LUKU 6. VUOSI NORPPANA

Tarinaa kirjoitettaessa on syksy. Lehdettömät puut taipuvat tuulessa ja harmaa taivas vihmoo vettä. Saimaannorppa Veera ei moisesta piittaa. Se kalastaa ja vankistuu. Se odottaa jätää, sillä jää on norpan elementti. Jotta Veera voi elää jään alaisessa maailmassaan, se tarvitsee hengitysavantoja. Heti jäiden tultua alkavatkin avantoverkoston ylläpitotoimet. Avantoja voi olla kymmeniä ja Veera voi myös käyttää muidenkin norppien avantoja. Avantoa tehdessään se on kuin elävä jääpora.

Veeran kuutti Helmi syntyy helmi-maaliskuun vaihteen tienoilla ja painaa syntyessään noin 4,5 kiloa. Helmi varttuu rasvaisen maidon turvin äärettömän nopeasti. Sen karva on pörheä ja erilainen kuin mammallaan. Lumiluolassa Helmi on turvassa elämänsä ensimmäiset tärkeät viikot, mutta saimaannorpan lapsuus on lyhyt. Jo toukokuussa Veera vieroittaa Helmin ja siitä edespäin Helmin on tultava toimeen omillaan. Aluksi pikkuisen Helmin paino voi laskea, kun saalistustaidot eivät vielä ole häppöiset.

Toukokuussa Veera ja muut aikuiset norpat kipuavat kiville karvaa vaihtamaan. Hyvä on hylkeen auringossa kelliä! Lämpimässä vanha karvakin irtoaa nopeammin. Helmin ja muiden kuuttien pörheä syntymäkarva on vaihtunut aikuisen karvaan jo aiemmin pesän suojassa.

Kesäaika norppa-saimaalla sukellellaan, kalastellaan ja ihmetellään elämänmenoa. Keväinen kivillä köllöttelyn aika on ohi. Helmin ja muiden juuri vieroitettujen pikkunorppien täytyy nyt malttaa mielensä ja pysytellä erossa kalaverkoista, vaikka ne kuinka houkuttelisivat! Syksyyn tultaessa alkaakin jo varustautuminen talveen. Seuraava norppasukupolvikin on jo matkassa mukana! Emot ovat kantaneet uusia kuuttejansa jo pitkän aikaa, kevättalvesta asti. Jos käy aivan äärimmäisen harvinainen tuuri, voi Veerakin seuraavalla kevätkaudella saada kaksoset!

→ Kaunis kehtolaulu uusille kuuteille, kanta kasvaa ja tulevaisuus näyttää valoisaalta.

Musiikkina: **Seal lullaby** – säv. Eric Whitacre, sov. Robert J. Ambrose

LUKU 7. YHTEINEN SAIMAANNORPPAMME

Maailma muuttuu ja tänään tiedämme saimaannorpasta aika lailla enemmän kuin 100 tai 50 vuotta sitten. Taaksepäin katsellessa voi todeta, että kovin pienestä on ollut kiinni erikoisen eläjämme menetys iäksi. Suojelutoimien välttämättömyyteen herättiin viimeisillä hetkillä. Yli 40-vuotisen aktiivisen suojelun aikakaudella uhkatekijät on tunnistettu ja tunnustettu ja niitä on monin eri tavoin päästy korjaamaan. Tutkimuksen kautta on saatu työkaluja ja suojelutoimenpiteitä on opittu kohdentamaan oikein. Kanta kasvaa.

Saimaannorppa on tänään menestyksekkään luonnonsuojelun symboli ja rakastettu julkkis. Se nauttii myönteisestä suojeluilmapiiiristä ja sen tulevaisuus näyttää valoisalta. Sen lisäksi, että tarvitaan tutkimusta ja konkreettisia suojelutoimia, tarvitaan tiedon välittämistä eri tavoin – kullekin kuulijakunnalle sopivimmalla tavalla. Tarvitaan yhteistyötä, keskustelua ja yhteisiä pelisääntöjä.

Jonkin aikaa sitten puhuimme JOSKUS koittavasta ilmastonmuutoksesta ja tänään me jo elämme sitä. Se on täällä, eikä se ole hyvä asia jäätä rakastavalle saimaannorpalle. Luonnonvoimia ja lumettomia talvia vastaan on käyty apukinoksin ja keinopesin. Ne ovat jo osoittaneet tarpeellisuutensa ja tulleet ehkä jäädäkseen.

Mitä saimaannorpan historiasta ja nykyisyydestä kerrotaan koululaisille 200 tai 1 000 vuoden päästä? Onko Saimaassa tuolloin enää jääpeitettä lainkaan? Kuinka norppa on sopeutunut muuttuneeseen ilmastoon tai onko se? Onhan se tosin osoittanut sopeutumiskykynsä aiemminkin, joten ehkä se selviytyy voittajana tästäkin muutoksesta. Apua ja ymmärrystä se tarvitsee, joten meidän yhteinen tehtävämme on turvata saimaannorpan tulevaisuus ja välittää tärkeitä viestejä jälkeemme tuleville sukupolville. Saimaan suurjärvi jatkakoon ainutlaatuisessa loistossaan ja kantakoon saimaannorpan sukukuntaa hellästi sylissään. Tämän Saimaan aaltojen alaisen aarteiden me haluamme pitää.

→ Tunnelma on helpottunut ja riehakas, mahtailevakin. Olemme oppineet jälleen elämään rinnan – ihmiset ja norpat – yhtenä rintamana kohti turvallisen kokoista, vahvaa norppakantaa. Musiikkina: **Eloon** – säv., san. Tuure Kilpeläinen

Aineiston tuottamiseen on saatu Euroopan unionin LIFE-rahoitusta. Aineiston sisältö heijastelee sen tekijöiden näkemyksiä, eikä Euroopan komissio ole vastuussa aineiston sisältämien tietojen käytöstä.